

2002

א.ס.

מדינת ישראל
הכנסת

פרוטוקול מס' 4/2

מישיבת ועדת הכספים מיום א', י"ב באלול
חשי"ז - 8.9.57, בטעה 16.15.

נכחו: חברי הוועדה:

י. גורי - היו"ר
 י. בדר
 י. קרגמן
 נ. לוי
 מ. חזני
 י. ספיר
 י. אפרתי
 ש. דיין

מוזמנים:

נגיד בנק ישראל ד. הורוביץ
 מר בר-יוסף - מטעם בנק ישראל
 מר כוכב - מטעם בנק ישראל
 ד"ר קיטרון - מטעם משרד המספטים
 מר שטנר - מטעם משרד האוצר
 מר בזק - מזכיר הוועדה

סדר-היום:

1. דו"ח נגיד בנק ישראל על עליית אמצעי
 התשלום בתקופה שבין סוף אוגוסט לבין
 סוף מאי 1957

2. אישור ערבוט מטעם המדינה לפי חוק ערבויות
 מטעם המדינה, חשי"ד-1954

היו"ר י. גורי: אני פותח את הישיבה.

לפני שנעבור לסדר-היום ברצוני להביא את
 תודת הוועדה לבנק ישראל, שהגיש לנו עזרה חשובה מאד מכל הבחינות
 בסמינריון שנערך בחיפה. אני חושב שהוא היה מועיל אם כי היו כמה שגיאות
 שהן בלתי נמנעות. אני חושב שמפעם לפעם נצטרך להתייחד קצת וללמוד תורה
 לטמא.

ד"ר הורוביץ: אני גם כן רוצה להביא את תודתי על שיתוף
 הפעולה היפה שהיה בינינו. אנחנו חמיל
 נטמא - ונמצא בזה הנאה גדולה - לשרת את ועדת הכספים של הכנסת בכל דבר
 שתרצה ונטמח להמשיך בנסיון זה.

היו"ר י. גורי:

שוחחתי עם מר כוכב בחיפה והעליתי מחשבה
שצריך להפיק ככל האפשר יותר תועלת מהמגע

שלנו עם בנק ישראל בדרכים שונות, לא רק בעת הדינאם שמתנהלים בהעדת
הכספים, שהח תמיד "משועבדים" לעניינים קונקרטיים; אני מניח שנמצא דרך
מתאימה לכך.

אני רוצה לנסות להכניס את הדיון שצריך
להתנהל עם נגיד בנק ישראל באפיק תכליתי יותר, בייחוד שנגיד הבנק הודיע
לי שהוא יכול להסתחף רק בישיבה זו, מאחר שהוא נוסע לחו"ל.

אני רוצה לומר מה למדתי מהדו"ח וגם להציע
לוועדת הכספים כיצד לדעתי צריך לסכם את הדיון הזה. רשמתי לי כמה תזות.
נגיד הבנק מציין שתהליך גידול אמצעי התשלום
הפך כמעט לתופעת טבע מדי שנה, באשר מדי שנה גודלים אמצעי התשלום בממוצע
ב-20% במשך ארבע השנים האחרונות. זוהי עובדה-יסוד אחת וממנה אפשר
וצריך להסיק מסקנות. איזה מסקנות? - זה הלוי בגישות השונות, אולם
נדמה לי שאין מרחב מחיה רב לגישות שונות. יש אפשרות להחמק מהענין, אבל
אם לא להחמק מחו"ב המחיה הוא די מצומצם.

נגיד הבנק מציין שהעליה באמצעי התשלום באה
כתוצאה מפעולתם של שני גורמים: עליה בביקוש המקומי והעלאת הוצאות הייצור.
שכר העבודה ומרכיבים אחרים של גורמי הייצור. אלה הגורמים הקבועים.
כמו כן השפיעו ארועים טונים, למשל מבצע סיני שהשנה טבע את חותמו על כך.

כמו-כן מציין נגיד הבנק בדו"ח שלו שעליית
אמצעי התשלום בישראל היא מן המהירות בהשוואה לארצות אחרות, וזאת לאחר
שהיתה עליה ניכרת בתוצר האומי המופנה לביקוש המקומי המוגבר וגם הגדלת
היבוא - שני דברים שעלולים לסתום את הפער אבל הם טוחמים אותו רק באופן
חלקי, ואז עליית המחירים היא בלתי נמנעת עם כל התוצאות הנובעות מכך.

אציין רק כמה הוצאות בולטות: (א) החלטת כושר
ההתחרות של התוצרת המקומית; (ב) גידול בחובות חוץ ודלדול היחרה במטבע
חוץ; (ג) תלוח גוברת והולכת של המשק ברמה גבוהה של יבוא הון.

בין הגורמים המביאים לתוצאות אלו מציין
נגיד הבנק את הגברת הצריכה כתוצאה ממדיניות הממשלה לרסן את עליית
המחירים. כמו-כן מציין הנגיד את ההרכב המקצועי הלוקי של האוכלוסיה.

באחד הפרקים מציין נגיד בנק ישראל את
המגבלות של המדיניות המונטרית - היא בלבד איננה פותרת את הבעיה.
במצבים כאלה דרושה מדיניות תקציבית ופיסקלית, מדיניות מונטרית מתאימה,
מדיניות מטו קית מתאימה ואמצעים פיסקליים-תקציביים בטעת הצורך. טלושת
הדברים האלה במסולג יכולים לתת את התוצאה הרצויה.

לאחרונה מזכיר לנו נגיד בנק ישראל מה הן
ההצעות שהוא המליץ עליהן בדו"ח הקודם, מונה אותן ונוחן ניתוח מפורט
לכל אחת מהמלצותיו: (א) איזון קופתי של הוצאות הממשלה; (ב) המנעות מהעלאת
ההכנסות האישיות, במידה העולה על גידול פריון הייצור; (ג) הגבלת סיעור
הרחבת האסראי תוך עידוד הייצור החיוני על-ידי הכוונה איכותית; (ד) עידוד
החסכון. לאחר שהוא מנתח את כל ארבעת המלצותיו מהדו"חות הקודמים הוא
חוזר עליהן בנוסחאות שונות, אבל במהותן הן אינן שונות מההמלצות בדינאם
והטובות הקודמים.

השובתי בלבי: מה אני צריך, כחבר ועדת הכספים, להציע לסיכום? הגעתי לכלל מסקנה שאין טוב מאשר לחמוך בהצעותיו של נגיד בנק ישראל. גם אם אני בין אלה החושבים שהנגיד השחיר את התמונה, הרי מצד זני ידוע מראש שלא כל המלצותיו יבוצעו במאת האחוזים, כך שהתוצאה המעשית חיה הרבה יותר פתוחה מהתמונה השחורה שהוא צייר. פירושו הדבר, שאם אנחנו רוצים להשיג חלק מהמטרה אין דרך אחרת מאשר לחמוך בהצעותיו הללו. אני מציע לחברי הוועדה לחמוך בהמלצותיו של נגיד הבנק.

י. ספיר:

זה הדו"ח הרביעי שאנחנו מקבלים מנגיד הבנק. בדו"חוח האלה, אני חייב להודות, אנחנו מקבלים מבנק ישראל חומר עשיר מאד, חומר נבחר ומובחר. כל החומר הזה, על מסקנותיו, מזכיר לי את הסיפור של הרשל שהזמין לארוחת הצהריים את כל אנשי העיירה שרוצים לאכול דגים ממולאים; הוא רצה לדעת כמה אנשים רוצים לאכול דגים ממולאים...

הנגיד אומר: כל העולם כולו נוקט כיום באמצעים מטויימים, אני חוזר ומציע אותו דבר. התוצאה היא - כמה אנשים רוצים לאכול דגים? - אבל דגים אין.

זהו דו"ח של נגיד הבנק אשר משמט, לדעתי, גם יוצץ כלכלי של הממשלה. לא רק תפעם אפשר היה לאשר את המלצותיו של נגיד הבנק אלא אפשר היה לאשר את ההמלצות בכל ארבעה הדו"חות שאינן שונות כל-כך.

אמנם ניתוח ההתפתחות בשנה האחרונה נעשה לאור העובדה של מבצע סיני, באשר קונסטלציה זו הייתה שונה מאשר הקונסטלציה לפני ארבע שנים, אבל המסקנות כמעט שוות בכל קונסטלציה. ז.א., אנחנו איננו עוסקים באיזה דבר שהיום נובע ממבצע סיני, מחר מעליה ומחרתיה ממהו אחר, אלא זה נובע מכמה יקויים סטרוקטוראליים. זה צריך להיות ברור.

ההמלצות של נגיד הבנק, חוץ מאשר צמצום האשראי, אינן נובעות לענין קוננוקטוראלי אלא לענין סטרוקטוראלי, ז.א. כל מערכת מסטר הסכר והתפוקה, איזון מאזן החשלומים, כל אלה אינם דברים שיחלפו עם בוא קוננוקטורה מטויימת.

הדו"ח הרביעי אומר לנו: אי-אפשר להמשיך בדרך זו. מה שהיו"ר הציע פירושו - גם אנחנו מצטרפים לאוחה מנגינה שלא נגמרת אף פעם. נגיד הבנק אומר: אני המלצתי, אבל כנגיד בנק מול בעיות בטחון ועליה אני חסר אונים ואני פועל בניגוד לקו שבנק ממלכתי חייב לפעול. אבל הוא ממשיך ואומר: כל עוד יש בעיה של בטחון ובעיה של עליה, בעיות שאינני יכול להחלים מהן, חייבים לעטות איזון באיזה מקום אחר.

מה תהיה התוצאה אם נצטרף להמלצות הנגיד? - החתול ימשיך ללקק את החלב. הדו"ח הזה הוא הרבה יותר רציני ואחראי מאשר הקודמים לו. גם הדו"ח הקודם היה מוטפע מההכנות של מבצע סיני, אבל הוטפעת מבצע סיני מבחינה מוניטארית הולכת וזו עכת בחוך הפרופורציה הכללית של המחזור. ובכל-זאת אנחנו נמצאים עכשיו, לדעתי, לפני מצב של עליה אינפלציונית לא פחות מסוכנת מאשר הייתה טביב מבצע סיני.

אינני מסכים שאנחנו צריכים להצטרף באופן סטראוטיפי למקהלה הזו שהמצב הוא חמור. אני חושב שהאוצר נמצא תחת להץ העליה והשיכון והוא פורץ את הקירות או את הקופה של בנק ישראל. יוצא שלא מספיק לדבר על ניתוח הענינים אלא לעבור מיד למצב הנוכחי ולהתפתחותו.

לכן צריך להקדיש לדיון זה הרבה יותר זמן מאשר אפשר להציע; צריך להכין חומר ולטלב את זה עם אינפורמציה על המרחש במטק - בייצור, במחירים, בסובסידיות ובכל הגלגל הזה שהוא בלתי מובן. אני חושב שיש דברים הנעשים תחת הרגשה של פניקה.

אני רואה צורך לא להסתפק רק בהמלצות של הנגיד אלא להגיע למסקנות מעשיות לגבי המצב שאנו נתונים בו.

י. קרגמן:

אני מבין שמר ספיר מציע לערוך דיון יסודי במצב הכלכלי, אבל אין הצעתו עומדת בסתירה עם הצעת היו"ר לחצטרף למסקנות של נגיד בנק ישראל.

היו"ר י. גורי:

כשאני אמרתי שהצעתו היא לחמוך בהמלצותיו של נגיד הבנק לא התכוונתי להפארת המליצה אלא התכוונתי לומר שוועדת הכספים מהיציבה אחרי הקו הזה ובעניינים שהיא דנה בהם חטיק מסקנות קונקרטיות. לא התכוונתי לחמוך בהמלצות ואחר-כך לענות את ההיפך הגמור. הוועדה צריכה להסיק מזה מסקנות הלכה למעשה בעניינים הטונים שהיא תדון בהם.

אני רוצה להפנות את השומח לבכס לפסקה אחת בדו"ח המופיעה בעמ' 12. הקטע אומר: "אם כי חלק מן ההוצאות במטבע חוץ בטנים האחרונות היו למטרות בסחונות מיוחדות בלתי צפויות וחלק אחר היה קשור בהגברת העליה, גרם לחצו של הביקוש המקומי המוגבר לכך שלא עלה בידי הממשלה למנוע גידול גם באותו חלק מן היבוא שלא היה לו קשר ישיר לצורכי הבטחון והעליה". אם רוצים להסיק מסקנות, במידה שאפשר לחקן את המצב בדברים שאינם חוצאה בלתי נמנעת מצורכי הבטחון והעליה, הרי כאן יש מרחב מהיה מסויים לחקן מעוות.

י. ברר:

אין לי טענות לבנק ישראל על שהכניס את תורת המטבע כחלק אורגני בתורת הכלכלה, אבל הרי כולנו יודעים שמטבע זה ענין שאפשר לטפל בו במכשירים הקלטיים ונוסף לזה במכשירים החדישים של בנק מרכזי. מבחינה זו אני רואה חידוש רב בדו"ח האחרון שיש בו נימה פוליטית, לא מפלגתית, אבל נימה פוליטית-ציבורית. והנימה כל-כך חשובה שהדו"ח חוזר עליה שלוש פעמים. לראשונה היא מופיעה בעמ' 28 בפסקה הבאה: "ברור שאין הממשלה פועלת בחלל ריק, ושורטי פעולותיה נעוצים בחייה המדיניים, הציבוריים והכלכליים של המדינה. היא משקפת במידה רבה את הזרמים והמגמות של הציבור. קבוצות לחץ וגורמים מדיניים וחברתיים פועלים על פי רוב במגמה הנוגדת את התמונה הרצויה המדיניות הכלכלית".

בשניה היא מופיעה בעמ' 30: "נוקשות מבנה הווירוחים הממשלתיים וההוצאות ולחץ ציבורי של גורמים מדיניים וכלכליים, השפיעו מבחינה זו השפעה גדולה, מתמדת ושלילית. בעוד שההכרה בצורך לחסוך ולהקטין את ההוצאות היא כללית, הרי למעשה נחלל כל ניסיון של ביצוע הצמצום בפועל ובכל שטח בפרט בהתנגדות ציבורית ומדינית של גורמי לחץ כלכליים וחברתיים".

ובשלישית היא מופיעה בעמ' 33: "לפיכך על הממשלה לנקוט בצעדים, בעזרתם של הכנסת ושל הגורמים המדיניים והכלכליים המטפיעים על פעולותיה, כדי להקאים את הוצאותיה להיקף הפנסותיה, מבלי שתזדקק למימון על-ידי הלוואות במערכת הפנקאות".

עכשיו הייתי רוצה למצוא את הביטוי הנכון לאותו ספך גורמים וקבוצות לחץ שהדו"ח מדבר עליהם, אני חושב שהביטוי הנכון הוא המלה הקצרה - המסטר. המסטר פירושו הממשלה במסגרת כל הגורמים וקבוצות הלחץ טבעים קובעים את אופן הממשלה. אין זה דבר חדש. הרי המרכיבים טענו שהממשלה היא ביטוי של אינטרסנטים וקבוצות לחץ.

אני הייתי אומר שבמסקאות אלה הטיל הנגיד את האחריות על המשטר.

אם במדינות מסוימות נחשבת האופוזיציה כגורם ממלכתי, שגם לו יש חלק בניהול המדינה, בוודאי שאין זה כך בארצנו. אינני יכול להתימר שלמפלגתי היתה איזו השפעה, שהיא זכתה להיות כל-כך חשובה שחוכל להמנות בין הגורמים האלה. לכן אין לנו חלק באחריות הזאת שהנגיד משיל על המשטר.

אשר להמלצות הנגיד. גם בהן יש חידוש, חידוש לא בתוכן אלא בנימה, בכיוון של מחינות. הנגיד נעשה יותר צנוע, פחות מרהיק לכת, יותר מחשב במציאות. היקף ההמלצות, צורחן וחריפותן הם יותר צנועים, אולי הוא הושב שבגלל זה הן יותר מעשיות. אני מדבר על ענין זה בהשוואה למה שאמר בהמלצות הקודמות.

אינני חולק על המלצות אלה אולם דרושה עוד המלצה, החשובה ביותר - לשנות את המשטר. העובדה היא שבמשך 40 חדש עלו אמצעי החשולם ב-88%. ועכשיו כשעברתי מחדש על הדו"חות הקודמים והשוותתי אותם לדו"ח האחרון ראיתי שבדו"ח האחרון יש מידה של כניעה.

הצעת הראשונה היא שיהיה בענין זה דיון בכנסת. בזמנו אמר לי קפלין המנוח: בדר, אבקשך פחות להשתמש במלה אינפלציה.

י. אפרתי: חגיד לנו מה אפשר לעשות.

י. בדר: להחליף את המשטר. האינפלציה היא הלב, הראש והעצבים של המשטר הזה. אם תשביע את אטכול, ספיר והורוביץ לומר לך רק את האמת וחטאל אותם מהי סיבת האינפלציה הם יאמרו לך שהסיבות הן כאלה שמפלגתך לא חוכל להתגבר עליהן. כי הן חלק מחייר, ממסגרתך מהמציאות שאתה נחון בה.

ד"ר הורוביץ: אם אתה בא לחוג שלך ומציע הצעות בענייני שכר שהן לא מתקבלות כיום בארץ, האם אתה מוצא הד מוחלט?

י. בדר: אני לוחם על-כך ויש לי רוב.

כפי שאמרתי הצעתי הראשונה היא לערוך דיון בכנסת.

כמו-כן אני מציע את הסיכום הבא: הוועדה קובעת שההמלצות של הנגיד אין בהן חידוש, וכמו שהמשטר לא הגשים אותן במשך השנים האחרונות כך אין סיכוי שהן תוגשמה בעתיד.

הוועדה קובעת, בהתאם לרמזים הברורים בדו"ח של נגיד בנק ישראל, שלא הבנק וגם לא המדיניות הכספית של האוצר בלבד יכולים לשנות את המגמה האינפלציונית ולרסן אותה, אלא רק שינוי המשטר כולו.

הוועדה חושבת שיש להטב תשומת-לב הציבור הרחב לסכנות האינפלציה ולהתמוטטות הפיקוחים המרכזיים אשר באו לידי ביטוי על-ידי חידוש פיקוחים פיסיים במדינה.

הוועדה ממליצה לקיים בכנסת ויכוח מלא על בעיות אלה.

מ. חזני:

אני שמ את נפשי בכפלי ומנסה להכניס נימה קצת יותר אופטימית לדו"ח הזה, עד כמה שזה נוגע למצב הקונונקטוראלי, לאמור לאותה תקופה המטקפת בדו"ח הזה - מחצית השניה של שנת 1956 והמחצית הראשונה של שנת 1957. לגבי המצב הסטרוקטורלי אני מצטרף לכל מה שאמר הנגיד, ולא רק שאני מצטרף אלא אילו היה זמן אפשר היה עוד להוסיף כהנה וכהנה. מכאן, שבו ודאי אף אני מצטרף למסקנות של הנגיד ואני בדעה שאריך להתייב מאחורי המלצותיו.

כשאנחנו צריכים להתייחס לתקופה זו טוב יהיה אם ננסה לרגעים מספר לנתח את הדו"ח ולקבוע מי הוא האטח בתקופה זו: הציבור או הממשלה. חשוב הוא הדבר גם לגופו וגם כדי להוציא מסקנות.

אני טוען שהפעם, בתקופה זו, לא הציבור אשם בהגדלת הצריכה. אם אני אומר ציבור אני מתכוון לציבור הוותיק בארץ וזה שאינו מקבל פיצויים אישיים מגרמניה. כמובן שהחלק הזה בציבור שהסקיע חלק מהפיצויים שקיבל בצריכה הגדיל את צריכתו. אם אני אומר ציבור ותיק אני מתכוון לציבור העובד, לציבור המתפרנס והמסודר.

בעמוד 4 נאמר שכל הענין של גידול והשבונות התנבה והשבונות הזכות של הציבור הוא 6 מיליון ל"י. יש עוד 5 מיליון ל"י שהם רווחי בנקים, אבל אותו ציבור שאנחנו מתרעמים עליו שהגדיל את צריכתו, חלקו אינו עולה על 6.3 מיליון ל"י. זה מוכיח שגידול אמצעי התשלום, המסתכם ב-76 מיליון ל"י, הציבור "אשם" בו בק הכל ב-6 מיליון ל"י. גידול אמצעי התשלום ממוסדות בנקאיים בחלקו הוא טבעי לחודשים הראשונים של השנה, כי במוצע שנתי הוא פחות מ-6 מיליון, כמעט אפס. יש גידול מסויים שנבעה מהמרת מטבע חוץ, לזה גרם הציבור המקבל פיצויים.

לפי עמוד 16 יוצא שגידול הצריכה הפרטית במוצע לנפש באותה תקופה היה 1.3. אם נכניס לחשבון שני גורמים: אותם מקבלי פיצויים, שהגדילו את צריכתם בסכומים ניכרים וכמו-כן העובדה שבמשך השנה הזאת אלפים רבים מביין השכבות הנחשלות נכנסו למעגל המיחכרים והם מגדילים את צריכתם בקצב יותר מהיר, הרי יוצא שבכלל לא עלה הממוצע לנפש.

לעומת זאת חלקה של הממשלה הוא 58 מיליון ל"י. דומני שלגבי תקופת הדו"ח הזה לא הצריכה הפרטית גרמה לגידול באמצעי תשלום אלא גרם לכך גידול בצריכה הציבורית המחבטאת ב-58 מיליון ל"י. אם ניקח בחשבון שהגוף היושב באן והכנסת נתנו ידם, בהחלט עם הנטיבות, למימון אינפלציוני של 65 מיליון ל"י, ברור למה הגענו לזה. לאמור, שאילו לא מבצע סיני או אילו נמצאה דרך לספוג אותם 65 מיליון ל"י היינו עומדים באותה נקודה שעמדנו לפני שנה. כי מלבד אותם 65 מיליון ל"י אינני רואה גורם רציני, פרט לכמה מיליונים. אילו נמצאה דרך לממן אותם 58 מיליון ל"י, שלא נמצא להם מימון, מצבנו כיום היה כפי שהיה בראשית תקופת הדו"ח.

ד"ר הנרוביץ:

הייתי רוצה להתחיל בקצת דברים מעסיים ואחר-כך לעבור לשאלה המרכזית: מה זה בצק מרכזי, מה הפקידו, וכמו כן להתייחס לגורמי היסוד - ממשלה, ציבור ומסור.

ראשית כמה דברים מעסיים. האם תוצאות מבצע סיני דעכו? מבחינה כלכלית היו שתי השפעות - אחת פנימית ואחת היצונית. הפנימית היא - הפער בין כוח הקניה וכמות מצרכים מסויימת. ברור שזה משתנה במשך הזמן על-ידי עליית המחירים ועליית המחירים איננה אינפלציה.

עליית המחירים היא התרופה היחידה לאינפלציה לאחר שהיא באה. כל אדם המכיר קצת את החיאוריה המונטארית צריך להודות בזה. ולנסות לעצור את עליית המחירים זה הכי גרוע, כי זו אינפלציה כבושה. עליית המחירים באה וריפאה במידת מה את האינפלציה, היא דעכה הודות לזה שעלו המחירים, היינו נמצאים במצב של מחסור פיסי במצרכים.

י. ספיר: אתה מחעלם לגמרי מתוספת היוקר האוטומאטית.

ד"ר הורוביץ: אני אומר שעליית המחירים עצמה היא תגובה לאינפלציה ותרופה לאינפלציה. אבל גם את נואר זנב ידוע, והוא באספקט החיצוני, זהו האספקט שאינו מתאזן. בגלל זה נאלצנו להכניס כמה שערים, כי זה מקסה על ההתחרות בחו"ל. השפעת מבצע סיני דעכה רק בפנים אבל היא לא יכולה לדעוך כלפי חוץ, אם לא מוצאים את האינפלציה מגוף המסק.

אם מדברים על מה שכתוב בדו"ח הזה הרי צריך לראות את כולו כיחידה אינטגרלית. אי-אפשר לקחת צימוק אחד ולזרוק את השני. קראתי בכמה עתונים הכותבים על הדו"ח אבל אינם מזכירים דבר אחד - על ההסדר בטוח האשראי. אי-אפשר לכתוב כמו שכתבו כמה עתונים: נכון שצריך לאזן את החקציב, להקפיד את ההכנסות האינדיבידואליות, אבל אין אף מלה על הגבלת האשראי. באותם עתונים מדובר על מחנק, על הגבלת באשראי ומצד שני כותבים: על הממשלה לאזן את הוצאותיה. אינני איש שאיננו מבקר את הממשלה, אבל לדעתי זה לא נכון ולא יהיה צודק.

להניח שעליית המחירים באה כתוצאה מהיטלים פיסקליים זה אבסורד. מספיק לראות בדו"ח שההיטלים הפיסקליים מהווים חלק קטן ואחת התרופות הראשונות הם ההיטלים הפיסקליים. בזמן של אינפלציה אני מעוניין שיעלה מחיר הסחורות שאינן מספיעות על האינדקס. כשאני רואה שמישהו מסתמך על הדו"ח שלי ומדבר נגד היטלים, זה מקומם אותי, כי אני מקדיש פרק מיוחד על הצורך בהיטלים בניגוד למסים ישירים. אם זה מספיק על האינדקס השכר יוצא בהפסד.

הה"כ ספיר דיבר בעיקר על הצד הסטרוקטוראלי ואילו הה"כ חזני - בעיקר על הצד הקונונסטוראלי. למעשה גורמים סטרוקטוראליים וקונונסטוראליים משמשים בערבוביה. בתקופה הנידונה יש שלושה גורמים עיקריים, חולפים, לא סטרוקטוראליים: (1) מבצע סיני ובמיוחד (2) העלייה הגדולה; (3) עליית ההכנסות האינדיבידואליות. אנחנו אומרים שבטחון הוא גורם בלתי גמיש, העלייה היא גורם בלתי גמיש; הגורם הגמיש היחיד הינן ההכנסות האינדיבידואליות. בכל העולם בזמן מלחמה מורידים את הוצרות ב-30-40 אחוז. אי-אפשר לעשות מלחמה ולא להוריד את הוצרות כמו-כן צריך להביא בחשבון שחשבון הצריכה לנפש הוא קצת מוזר. זוהי קופתה בינינו ובין אלה שבאו אחמול. הישוב הוותיק הגדיל את הוצרותו וזה מחבט בלוח 10. אסור שהצריכה תגדל בזמן מלחמה. אם הכסף דרוש לקרבות או לשיכון זה אותו דבר מבחינה כלכלית. הצריכה לא רק שלא צריכה לעלות אלא צריכה לרדת.

לענין הפיצויים מגרמניה. הרי אנחנו רוצים פיצויים. השאלה היא אם בטלדו ההמרה מילאה הפקיד גדול. כי הממשלה מכרה את הדולרים לאימפורטרים והם שילמו עבורם בלירות. ז.א., בזה אין שום דבר דע. לפי אותו הגיון אפשר להגיד שגם ה"בונדס" וגם המגביית הם אסורים כי גם שם יש המרה.

החטא הוא בזה שבתקופה הנידונה העלינו

את ההכנסות האינדיבידואליות, בזה אנחנו אשמים. הציבור אשם לא מפני שהוא צורך, כי הצריכה היא תוצאה ולא גורם. גידול אמצעי התשלום הוא תוצאה מגידול ההכנסות האינדיבידואליות ומהרחבת האשראי. אי-אפשר להחנות בזה ולהשוות שבשנה זו היה כך ובשנה אחרת כך. ההשפעה על שער המטבע היא קומולטיבי, ז.א. השנים הקודמות משפיעות.

אני מוכרח להטיח נגד אותו גורם שהוא גורם

גמיש: רמת החיים, ההכנסות האינדיבידואליות. אינני רוצה להטיח נגד מבצע סיני או נגד עליה גדולה, כי זוהי המדיניות של המדינה, אי-אפשר להתווכח על זה.

כעת אני מגיע לשאלה העיקרית: ממשלה, ציבור,

בנק מרכזי. הבוקר לפני שנשעתי ביקשתי להעתיק כמה קטעים מהדו"ח; מחברו שהם אותם הקטעים שהקריא הה"כ בדר. מה הייתה כוונתי? הממשלה והציבור אינם שני דברים שונים אלא איזה דבר משולב, אינטגרלי. אני רואה שהולכת ונשנית תמיד אותה תמונה: כשהאוצר בא ודורש צמצומים בממשלה הוא נתקל בהתנגדות המטרדים האחרים; כשהממשלה באה בדרישות דומות לפני ועדת הכספים של הכנסת - הוועדה היא יותר ליברלית מהממשלה; הכנסת היא יותר ליברלית מוועדת הכספים והציבור הוא עוד יותר ליברלי מהכנסת. אני מתנגד להוציא גורם אחד - הממשלה - לנחק אותו מהציבור ולהגיד: הוא אשם. ההסתדרות, התאחדות בעלי התעסיה, התאחדות האיכרים וכיוצא באלה - כל אלה הם גורם בתמונה זו. ההסתדרות רוצה להעלות את השכר, מישהו אחר אומר שההיטל הוא האסון הגדול ביותר, והעתונות אומרת: הציבור הוא אומלל, הוא קרד נורא. אני מתנגד לאפליה זו ואומר: כולם אשמים. לא צריך להטיל את האחריות על מישהו.

אני גם כן מוכרח פה ושם לסגת, וחבריו של

הה"כ בדר דורשים לא פתח מחבריו של הה"כ אפרתי. קשה מאד להבטיח מדיניות אנטי-אינפלציונית בחברה דמוקרטית כשלנו. לכן הבנק המרכזי צריך להיות מצפון המדינה, לנסות להיות מצפן ולא מצפן הליקויים.

אינני מבין את המלה המעורפלת "משטר". יש

ציבור וממשלה, ביניהם קיימים יחסי גומלין והסינוי יכול לבוא על-ידי שידוד מערכות מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. זה ענין יותר חמור מאשר להחליף את הממשלה. אני אינני עוסק בזה ואינני מגן על הממשלה. אני אומר שכולם אשמים - הציבור, הממשלה, הכנסת.

בהוברת שיצאה על-ידי אוניברסיטת הארוורד

והעוסקת בפרובלימה של הבנק המרכזי והממשלה נאמר בין היתר:

"הבעיה המרכזית בעיצוב מדיניות מונטאריה נכונה

היא במהות היחסים בין הבנק המרכזי ובין הממשלה, לעתים תכופות יותר מדי בעבר מדיניות כזאת הייתה מופרעת באמצעות בלתי מפותחות על-ידי התערבות פוליטית יותר מדי גדולה בבעיות המדיניות של הבנק המרכזי ועל-ידי פניה ממשלתית בלתי נכונה לקרדיט של הבנק המרכזי. הבעיות האלה אינן יכולות להפתר על-ידי חתיקה וסידורים אדמיניסטרטיביים. יש כאן אחריות כבדה הרובצת על הממשלה. אין צורך להגיד שהממשלה מוכרחה לסדר את עניניה הפייסקאליים כך שתוכל לצמצם את פניותיה לבנק המרכזי. אם כי הממשלה והבנק מוכרחים להיות בהתיעצות קרובה ורצופה בענינים רבים, הפוליטיקה המונטאריה היעילה דורשת שהבנק המרכזי יבצע ביקורת ויקבל עידוד מצד הממשלה לבצעה לגבי עיצוב מדיניותה; פירוט וביסוס נקודת הראות של הבנק המרכזי וההערכה האובייקטיבית של המצב חיה בלי לחץ פוליטי קצר-טווח, באשר הלחץ הזה מתנכל בפוליטיקה לטווח ארוך. הבנק המרכזי צריכה להיות לו חירות מכסמילית לפרט, לבקר ולהעיר על מדיניות הפייסקאליה של

הממשלה, על המדיניות הכלכלית שלה, על המטרות הכלכליות, ולעסוק לפי מיטב יכולתו לשכנע את הממשלה בנכונות דעותיו. חופש זה יתן יותר פרסטיג' לבנק ויחזק את עמדתו המנהיגה של הבנק בעניינים מונטאריים".

הרעיון הוא של חלוקת עבודה מסויימת. הבנק יעסוק בעיקר בפוליטיקה המונטארית ואילו הממשלה - בפוליטיקה הפיסקאלית. הבנק צריך לפעמים לבקר, להיות במובן זה כמו מבקר המדינה ויחסו עם הממשלה צריך להיות כמו היחס בין המשפט והאורגן המבצע, כלומר חופש של נקודת ראות מיוחדת, כדי שמתוך שתי נקודות ראות יבור פרללוגרם שיחן איזו סינטזה. הבנק מנסה להשפיע על הממשלה, הוא מתחשב בה.

מה המצב אצלנו? ההתייעצות הזאת קיימת, יש קונסולטציה בלתי פוסקת תוך השפעה הדדית. למען השפעה הדדית זו לממשלה נחוץ שהבנק יהיה בלתי חלוי ובלתי פוליטי. הבנק יכול להגיד יותר מאשר הממשלה יכולה, מפני שהיא הנהלה נבחרת.

נגיד הבנק משתתף בוועדה השרים לענייני כלכלה אבל יש צרכים שהוא מוכן להתחשב בהם. הוא יכול להגיד: התורה דורשת כך וכך, אבל אחר-כך כשהוא נפגש עם הממשלה אינו יכול להציע לבטל הבאת 100 אלף יהודים. הוא מציע איך לממן זאת והממשלה מתחשבת. אני חושב שאצלנו המצב בעניין זה הוא טוב, מפני שיש קרבה-דעות בין שר האוצר לבין נגיד הבנק. עם זאת יש התנגשות עם גורמים אובייקטיביים שכולנו נתונים בהם.

בנוגע לחופש הביטוי אינני יכול להתאו נן. אינני יכול להגיד שבאיזו מידה שהיא כבלו את ידי. העובדה שאנחנו יכולים לפרסם דו"ח כזה מוכיחה עד כמה רחבי-הליברליזם אצלנו, זה משהו הטוב מאד ואינני מסכים שאין לזה כל השפעה.

אינני שותף לדעתו של אפרתי לצידוק הדין. לפני חודש וחצי ביקרו אצלנו אנשי הבנק האמריקני ליבוא-ליצוא, היחה לי אתם שיחה אינטימית מאד וסיפרתי להם את הכל בלי להסתיר דבר. הכלכלן שלהם אמר לי: יש מהיחזיות ומצבים קשים, אבל עליך להראות אותה יד חזקה ואותה מדיניות מונטארית שהראת עד היום. אינני אומר שהמצב הוא טוב, אבל תפקידי איננו אפולוגטיקה, בדינים וחשבונות אלה, ולא תהלוכת היטגים. התפקיד שלי הוא להטיח ולהראות את נקודות החורפה. לא האמינו כאשר ספרתי להם שהגרעון במאזן התשלומים לא עלה משנת 1949; והיטוב עלה פי שניים וחצי ועלתה גם רמת החיים.

כל איש שיחאר את התמונה כלכנה לגמרי או כשחורה לגמרי יסקר. בתמונה מטמטים בערבוביה גורמים מעודדים וגורמים מדכאים. אנחנו צריכים לראות מה יש לעשות, כי המצב מסוכן. העזרה מתו"ג חגמר ואז צריכים להיות במצב שנוכל להתקיים. אני רוצה שהתמונה תהיה מאוזנת - לא לבנה לגמרי ולא שחורה לגמרי. לולא בנק ישראל והמדיניות שלו היה הרבה יותר גרוע היום מבחינת טער המטבע וגם בעניינים אחרים. לו הייתי עונה לכל דרישה של האוצר או של הציבור - היום היינו עומדים במצב הרבה יותר גרוע. אני משוכנע שיש היום הרבה יותר אנשים בארץ המבינים את נקודות החורפה.

התפקיד של בנק מרכזי הוא תפקיד של תפריה הדדית, תפקיד של איזון והסברה. בדינים וחשבונות האלה אנחנו ממלאים תפקיד של הסברה בלתי תלויה לציבור וזה עוזר באיזון הכוחות והמגמות במטק. אנחנו כולנו בסירה אחת ועל ינו להשתדל להנהיג את הסירה הזאת בדרך נכונה. איננו צריכים לחלק את המנות כאילו נגיע לחוף מבטחים בעוד 10 ימים, מפני שאם נגיע בעוד 20 יום לא יהיה לנו מה לאכול 10 ימים. ולא אטם רב החובל אלא כל הצוות. האחריות היא משותפת של גורל משותף.

היו"ר י. גורי:

אני מציע לוועדה לקבל את הסיכום הבא:

"סיכום של ועדת הכספים על הדו"ח של נגיד בנק ישראל בדבר עליית אמצעי החלום בשלעור העולה על 15 אחוזים בתקופה שבין סוף אוגוסט 1956 לסוף מאי 1957.

(א) מאז יטודו של בנק ישראל הוגשו על-ידי נגיד הבנק ארבעה דו"חות על עליית אמצעי החלום מעל ל-15% (ובשלעור ממוצע ב-20%) במשך השנים.... בתקופת הזמן בין דו"ח אחד למשנהו.

קצב זה של גידול אמצעי החלום הוא תוצאה ישירה של כמה גורמים, מהם הזרמת אמצעים רבים למימון צרכי הבטחון וצורכי העליה, שהתרחבו בממדים גדולים בשנתיים האחרונות, ומהם - הגברה מתמדת של הביקוש המקומי - עקב גידול בלתי פוסק של ההכנסות האישיים.

(ב) בכל הנוגע לצמצום הוצאות הבטחון וקליטת העליה ידי הממשלה והכנסת כבולות; כל הסיעות בכנסת - להוציא את הסיעה הקומוניסטית - מאוחדות מסביב להכרח לממן צרכי הבטחון והעליה - במידה גוברת והולכת.

מן ההכרח איפוא לכוון כל האמצעים למלחמה בעליית אמצעי החלום - עם כל התוצאות החמורות הכרוכות בכך - בכל הדרכים האפשריות: מדיניות מונטאריה, משקית-כלכלית, פיסקלית-תקציבית - הולמות את המטרה, כדי לצמצם את הביקוש, ובייחוד הביקוש המעלה יחסית את הצריכה הפרטית, הוך נקייטח מדיניות משולבת בכל הכוונים הנזכרים לעיל, ולצמצם את ההכנסות האישיים בדרכים שונות, בכלל זה עקירת חלק מהן והפנייתן לאפיקי חסכון חיוביים.

(ג) לפיכך תראה ועדת הכספים חובה לעצמה להתייצב מאחורי מסקנותיו והמלצותיו של נגיד הבנק ולהסיק מהן המסקנות הדרושות הלכה למעשה כדי וניה בבעיות המונטאריות, תאטקיות-כלכליות ותקציביות-פיסקאליות בתוקף התפקידים המוטלים עליה מטעם הכנסת.

י. ספיר:

לדעתי ענין כוטר הייצור ויוקר הייצור עולה בחשיבותו על ענין הצריכה הפרטית. אי-אפשר ענין כל-כך יסודי לסכם באפזון. אני מציע לקיים עוד ישיבה, לדון בעוד כמה אספקטים ואז לקבל מסקנות.

היו"ר י. גורי:

לפי מצב הדברים אנחנו צריכים להפסיק את הדיונים עד לשובו של נגיד בנק ישראל מהוץ לארץ. הוא ישוב סמוך להידוש עבודת הכנסת. אין אני מחננד להצעת הו"כ ספיר.

י. בדר:

אני מבקש ממר גורי להמציא לי את הצעותיו בכתב - ואולי גם העתק מהצעותי - מפני שיש ברצוני להביא את הענין לדיון בסיעתי. אילו הטבחי שמסקנותינו יכולות להשפיע מיד על מהלך הענינים הייתי מקבל את המסקנות.

היו"ר י. גורי:

נעתיק המשך הדיון עד לשובו של נגיד בנק ישראל מחו"ל. אמציא את מסקנותי בכתב לחברי הוועדה שבוע ימים לפני הידוש הדיון.

מ. חזני:
אני גם כן טוען שצריך להקטין את הצריכה הפרטית, ביהוד בשנת מלחמה, רק רציתי להגביל שלגבי הדו"ח הזה העוקץ היה לא בצריכה הפרטית אלא בצריכה הציבורית, שמבחינה מהותית היא אותו דבר. והמסקנה - שצריך לאזן אותה על-ידי העלאת במסי העקיפים.

ד"ר הרוביץ: אני מאחל לכל חברי הוועדה שנה טובה.

היו"ר י. גורי:

ברצוני ללוותך בברכה מסורתית - צאתך לשלום ובוואך לשלום.

ערבות מטעם המדינה לפי חוק ערבויות מטעם המדינה, ומי"ד-1954

היו"ר י. גורי: (קורא מכתב משר האוצר)

נ. לוי: אני מציע לאשר.

מר שטרן: אני רוצה להעיר שמדובר על 6 מיליון ל"י ולא על 3 מיליון ל"י כפי שכתוב בטקסט.

הערבות אושרה

היו"ר י. גורי: קיבלתי מכתב משר האוצר בו הוא מבקש שההקדמה תדון בחוק מס קניה. (קורא את המכתב).

יש עוד 6 שבועות עד לכינוס הכנסת. יש מספר עניינים שנדחו ואני מצקט רשות, בטווח של שבועיים ימים, לכנס את הוועדה.

הישיבה נועלה בטעה 19.00.